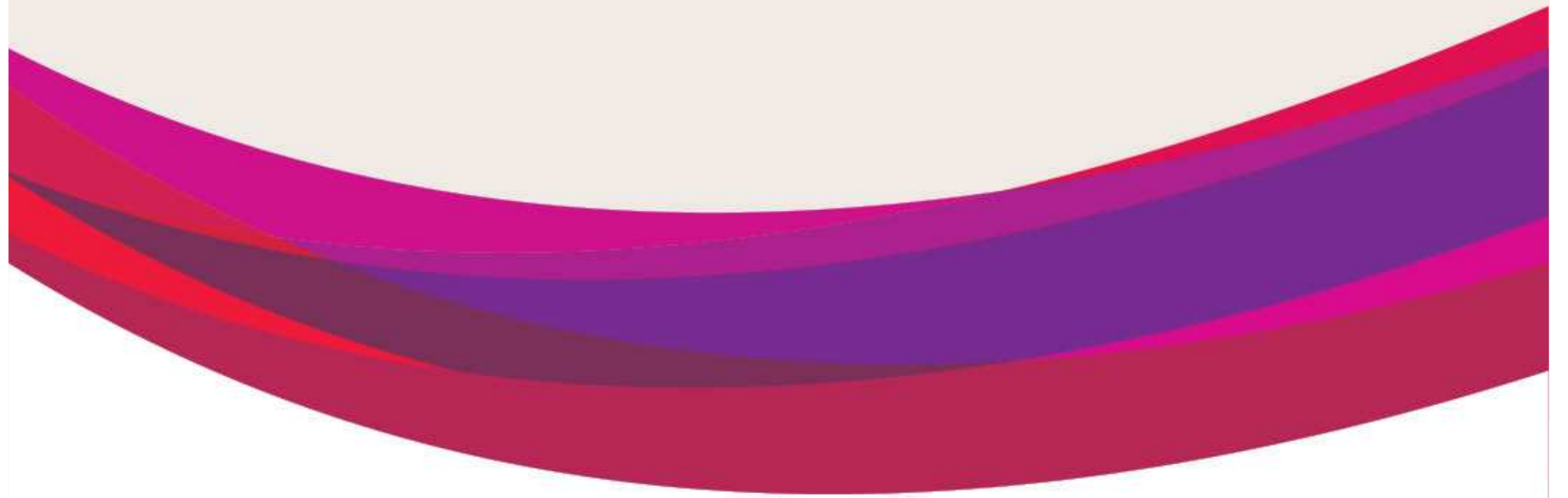

RutgersWPF

JGZ richtlijn 'seksuele ontwikkeling 0-19 jaar'

*Ineke van der Vlugt
Programma coördinator
23 september 2014
PAOG nascholing JGZ*

Opbouw presentatie

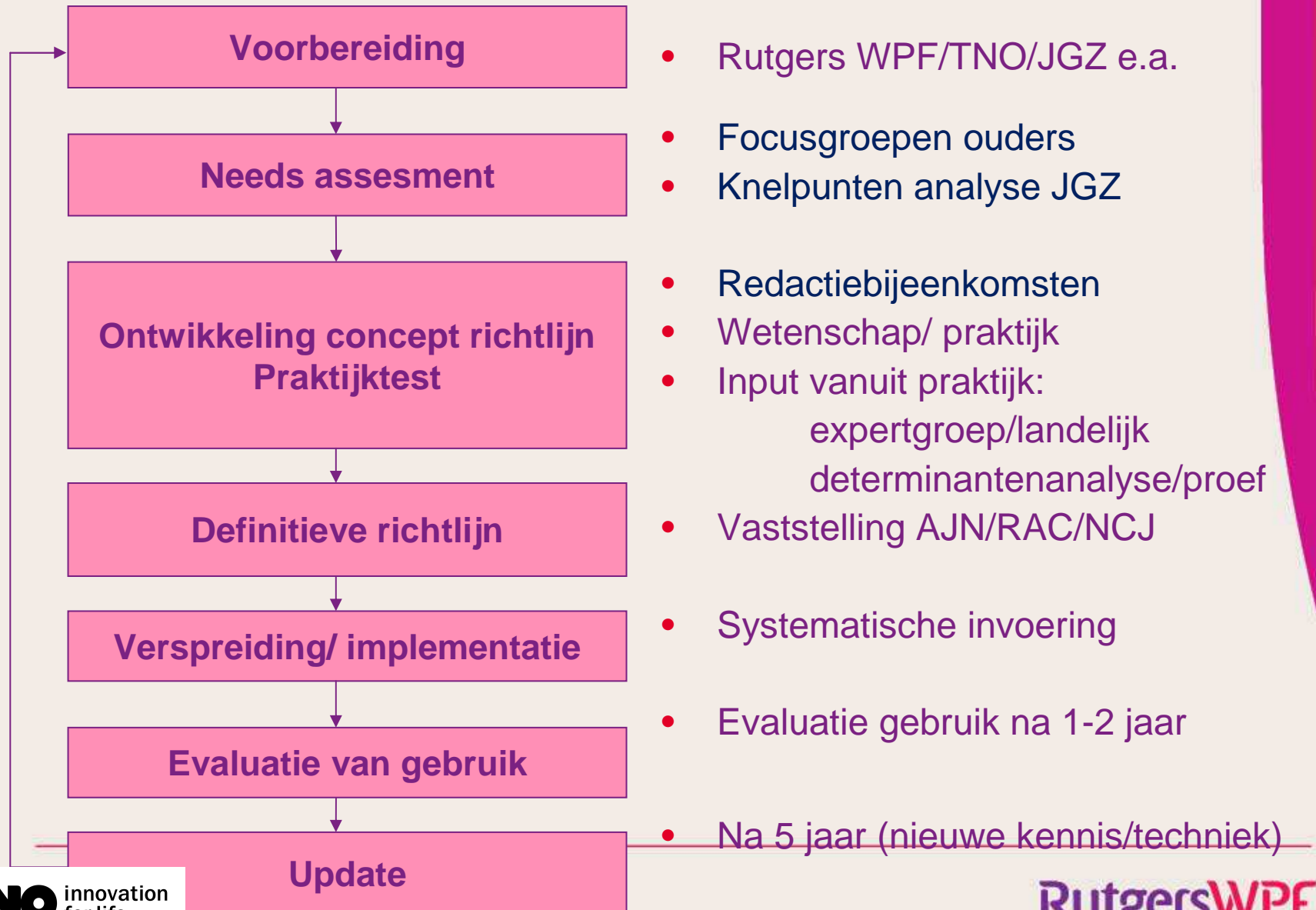
1. Aanleiding en ontwikkeling richtlijn
2. Definities en begripsafbakening
3. Seksuele ontwikkeling kinderen
4. Seksuele ontwikkeling jongeren
5. Praktijktoets
6. Implementatie

1. Waarom deze richtlijn voor JGZ?

(Rutgers WPF & TNO) ZonMw richtlijn programma

- Focus op bevordering gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren 0-19 jaar
- Preventie ongezond, schadelijk en seksueel grensoverschrijdend gedrag
- Vroeg-signalering, begeleiding en ondersteuning van (ouders en hun) kinderen en jongeren
- JGZ ziet alle kinderen vanaf de geboorte en volgt de ontwikkeling waar seksualiteit onderdeel van uitmaakt
- Professionalisering/kwaliteit Jeugdgezondheidszorg.

Ontwikkelingsproces 2010-2013

Behoeftepeiling richtlijn voor JGZ

Knelpuntanalyse onder JGZ-professionals (n=73)

- 52% noodzakelijk
- 48% belangrijk maar niet noodzakelijk

Behoeften en wensen:

- Lichamelijke ontwikkeling: 80%
- Psychoseksuele ontwikkeling: 66%
- Empowerment: 66%
- Seksuele risico's: 70%
- Opvoedingsondersteuning: 90%

Vragen en aandachtspunten bij ontwikkeling richtlijn JGZ

- Wat is wel/niet normaal-acceptabel-gezond seksueel gedrag, wanneer afwijkend, zorgwekkend?
- Aansluiting bij ontwikkelingsfasen van kinderen
- Rekening houden met waarden en normen, diversiteit
- Gespreksvoering en ondersteuning
- Verwijzing-sociale kaart
- Praktische aanbevelingen
- Beperkte tijd!

WHO definitie van seksuele gezondheid:

- Het is een met seksualiteit verbonden toestand van fysiek, emotioneel, geestelijk en sociaal welzijn.
- Het is meer dan de afwezigheid van ziekte, disfunctie of zwakte.
- Nadruk op een positieve benadering van seksualiteit met ruimte voor seksueel plezier.
- Het beperkt zich niet alleen tot de fysieke gezondheid maar betreft hierin ook emotionele en psychosociale elementen.
- Met respect voor de seksuele rechten van ieder mens, seksuele contacten vrij van dwang, discriminatie en geweld.

Seksuele ontwikkeling: gezond, (niet) veel voorkomend, niet grensoverschrijdend, niet schadelijk...

- We spreken niet van ‘normaal’ seksueel gedrag
 - **Subjectief:** afhankelijk van normen in een cultuur, maatschappij, gezin of groep,
 - daarom; **veelvoorkomend** seksueel gedrag
- **(Niet) Veelvoorkomend**
 - zegt niets over de mate waarin dit gedrag een risico vormt voor de gezondheid,
 - **criteria** om deze mate te bepalen(Vlaggensysteem)
- **Ongezond seksueel gedrag;**
 - als het **een (te verwachten) risico** vormt voor de lichamelijke en psychosociale gezondheid en welzijn

Criteria vlaggensysteem worden ingezet bij duiding seksueel gedrag

1. Toestemming (allebei prettig, leuk, gewenst)
2. Vrijwillig (zonder dwang, eigen wil)
3. Gelijkwaardigheid (leeftijd, intelligentie, macht)
4. Leeftijd c.q. ontwikkeling adequaat (passend bij ontwikkeling)
5. Context adequaat (passend bij situatie of omstandigheden, niet storend of choquerend)
6. Zelfrespect (geen fysieke, emotionele of psychische schade)

Seksuele ontwikkeling van kinderen

- Seksuele ontwikkeling begint al vanaf de geboorte
- Ieder kind maakt unieke ontwikkeling door
- Onder invloed van biologische, cognitieve, psychische, sociale en culturele factoren
- Contextueel, interactief en dynamisch

- Seksualiteit # opwinding
- Seksualiteit # seksueel misbruik
- Seksualiteit kind # volwassen seksualiteit

Opvattingen over kinderen en seksualiteit

- Kinderen zijn asexueel en onschuldig
- Kinderlijke seksualiteit is gevaarlijk en moet gereguleerd worden
- Kinderen zijn kwetsbaar voor misbruik en exploitatie (roep om bescherming)
- Kinderlijke seksualiteit is normaal

Protectionisme werkt contraproductief: ontnemt recht tot seksuele zelfbeschikking en actieve seksuele ontwikkeling

Bronnen: wat weten we over de seksuele ontwikkeling?

- Participerend observatieonderzoek
 - Veelal oudere kinderen
 - Retrospectief
 - Focus seksueel gedrag
 - Selectieve steekproeven
 - Definities niet helder
- ! Weinig informatie van kinderen zelf
 - ! Jonge kinderen buiten beeld
 - ! Beleving en impact op latere leeftijd onbekend
 - ! Weinig onderzoek onder kinderen met beperking/niet westerse achtergrond

Seksuele ontwikkeling 0 - 19 jaar

VRAAG 1

“Een baby (jongen) van bijna 1 jaar kan al een erectie krijgen”

WAAR OF NIET WAAR?

WAAR!

De erectie van een baby is een lichamelijke reactie en niet te vergelijken met de seksuele betekenis die een volwassen man aan een erectie geeft. De wetenschap heeft (nog) geen zicht op de gevoelens die een baby ervaart tijdens bijvoorbeeld het aanraken en vastpakken van het geslachtsdeel. De term 'erectie' wordt vaak geassocieerd met volwassen gevoelens van opwinding en klaarkomen..

Kinderen: 3 - 6 jaar

- Kennis van genderrollen
- Fijn om bloot te zijn
- ‘Doktertje spelen’, zoen- en masturbatie spelletjes
- Het laten zien en aanraken van elkaars geslachtsdelen
- Gebruikt graag vieze woorden
- Stimuleert geslachtsdelen en vind dat prettig

VRAAG

“Seksueel getinte spelletjes, zoals dokkertje spelen, zijn altijd onschuldig en horen bij de seksuele ontwikkeling van jonge kinderen 3-6 jaar. Ingrijpen is niet nodig.”

WAAR OF NIET WAAR?

NIET WAAR!

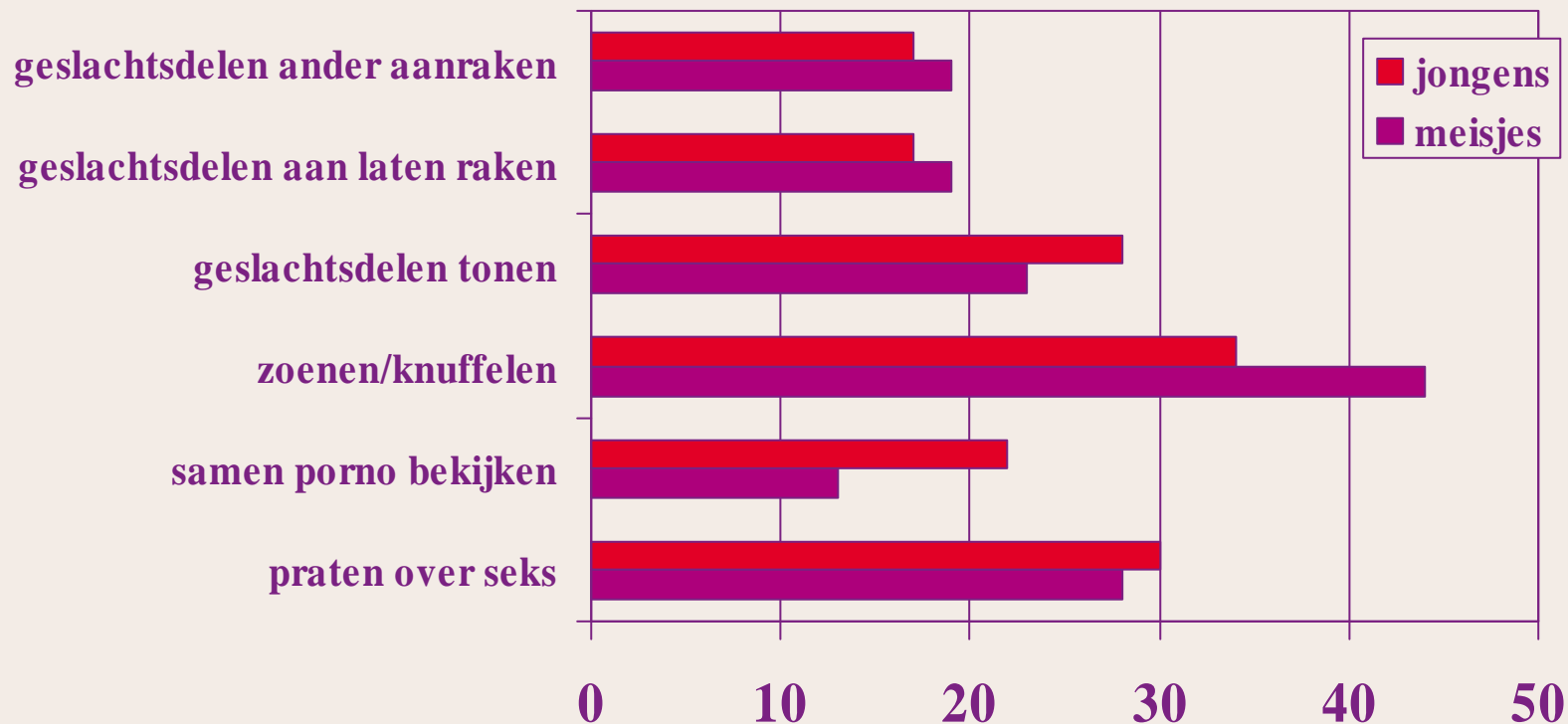
De meeste seksueel getinte spelletjes zijn onschuldig en dragen bij aan een gezonde seksuele ontwikkeling, gezond lichaamsbeeld, lichaamsbesef en een gezonde gender identiteit ontwikkeling. Ze zijn leeftijdsadequaat. Er kan echter sprake zijn van (licht) grensoverschrijdend gedrag, als één van de overige criteria van het Vlaggensysteem (**vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, toestemming, context en zelfrespect**) overschreden wordt.

Kind 6 - 9 jaar: schaamte

- Verborgen belangstelling voor seksualiteit
- Ongemak over bloot zijn
- Seksuele spelletjes
- Eerste verliefdheden
- Ontstaan van jongens- en meisjesgroepen
- Gebruik schuttingtaal, seksmoppen, tekeningen van (mensen met) geslachtsorganen

Seksuele activiteiten met ander kind (6-10 jaar) (Larsson & Svedin (2002))

Casus

2. Een meisje van 6 jaar wordt betrappt bij de jongens wc. Ze kijkt hoe een jongen van 7 jaar plast.

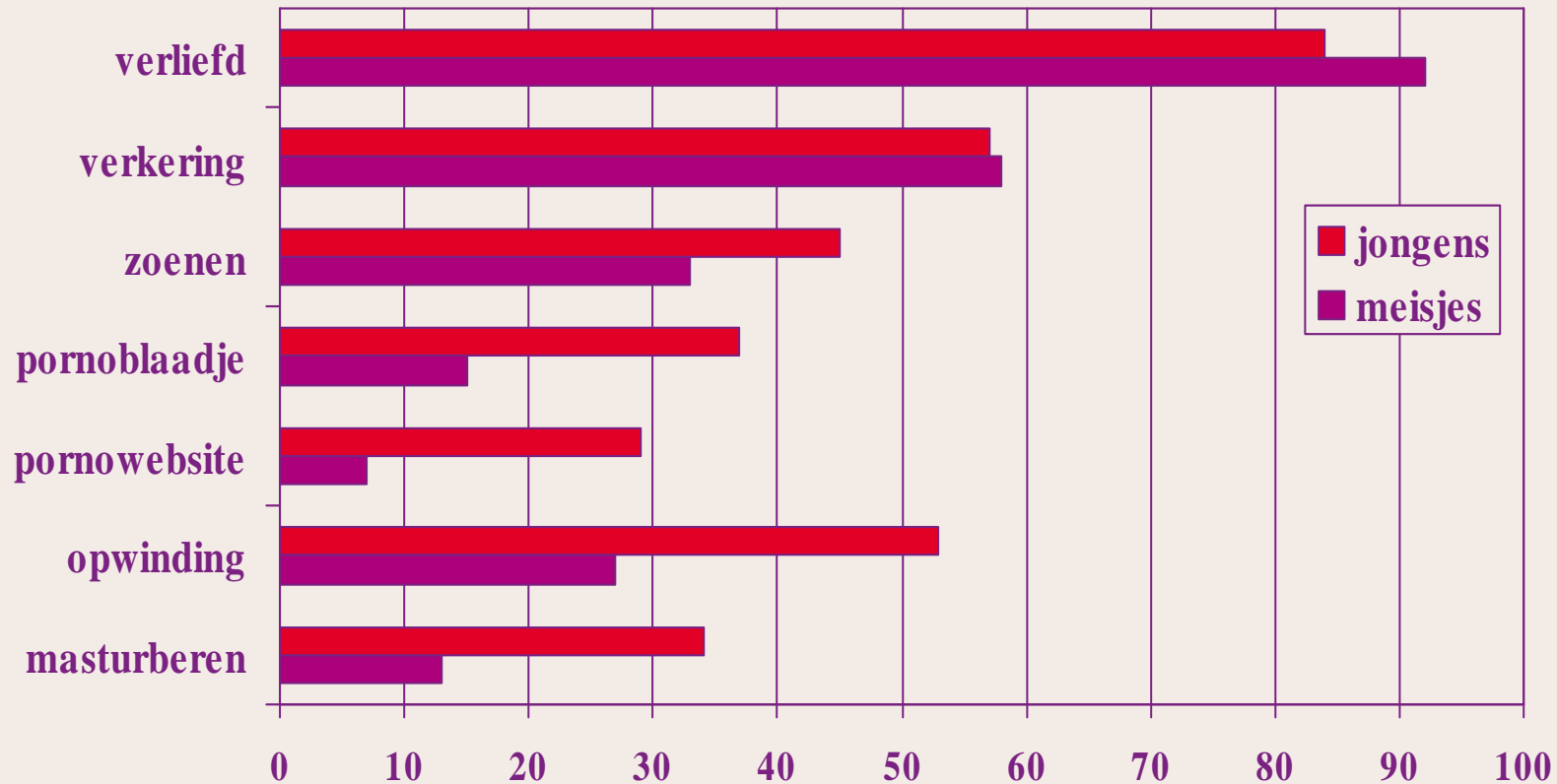
- a. Gezond gedrag?
- b. Zorgwekkend gedrag?
- c. Grensoverschrijdend?

Kind 9 - 12 jaar: puberteit

- Vriendschap vooral met seksegenoten
- Eerste verschijnselen puberteit (lichamelijke veranderingen)
- Verwarring, 'erbij willen horen'
- Eerste ervaringen met 'versieren'
- Masturberen in eigen omgeving
- Eerste zoenen
- Interesse voor seks in de media

Wat hebben 12 jarigen wel eens meegemaakt?

De Graaf, Kruijer, Van Acker, Meijer, Seks onder je 25^e, 2012. Rutgers WPF en SANL

Puberteit 12 - 15 jaar

- Willen zelfstandig zijn, luisteren minder naar hun ouders, vaker ruzie
- Nieuwsgierig naar seks, willen alles weten maar niet van hun ouders
- Eerste seksuele gevoelens, worden verliefd en kunnen opgewonden worden van elkaar
- Meer interactie over relaties en seks
- Eerste keer zoenen

Situatie: start puberteit

“Een jongen van 10 zit met zijn beste vriend op zijn kamer. Ze kijken samen op internet naar pornografische filmpjes.”

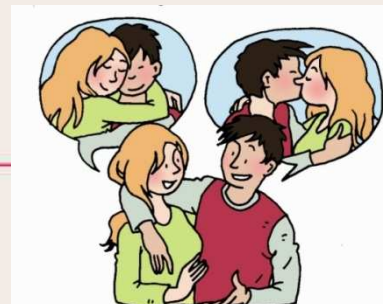
GROEN, ORANJE, ROOD, ZWART?

Internet en seks

- **Actie 1:** De JGZ-professional dient het gedrag rondom internet en seks te bevragen, te informeren naar de betekenis en context, en de positieve kanten maar ook de risico's toe te lichten. Het is van belang jongeren te voorzien van betrouwbare informatie (Sense.info) en duidelijk te maken welk gedrag acceptabel, strafbaar of ontoelaatbaar is.
- **Actie 2:** De JGZ-professional verwijst door als er sprake is van seksuele grensoverschrijding (de Graaf, 2007; Frans, 2010) en als er sprake is van preoccupatie.

Midden adolescentie (15-18 jaar)

- **Lichaamsbeeld:** uiterlijk is enorm belangrijk, maar ontevredenheid neemt af;
- **Gender:** ‘dubbele seksuele moraal’;
- **Relatievorming:** (kortdurende) relaties worden persoonl en intiemer en seks speelt een grotere rol;
- **Seksuele oriëntatie:** coming-out, zelf- en sociale acceptatie
- **Seksueel gedrag:** meer experimenteren, strelen, orale seks en geslachtsgemeenschap, stapsgewijze carrière;
- **Beschermingsgedrag** neemt toe;
- **Meer appel op communicatieve vaardigheden**
- **Behoeft**e aan informatie over seksualiteit neemt toe (porno 65 %j en 10% m)

VRAAG:

“12% van de jongeren van 12 - 13 jaar heeft ervaring met geslachtsgemeenschap.”

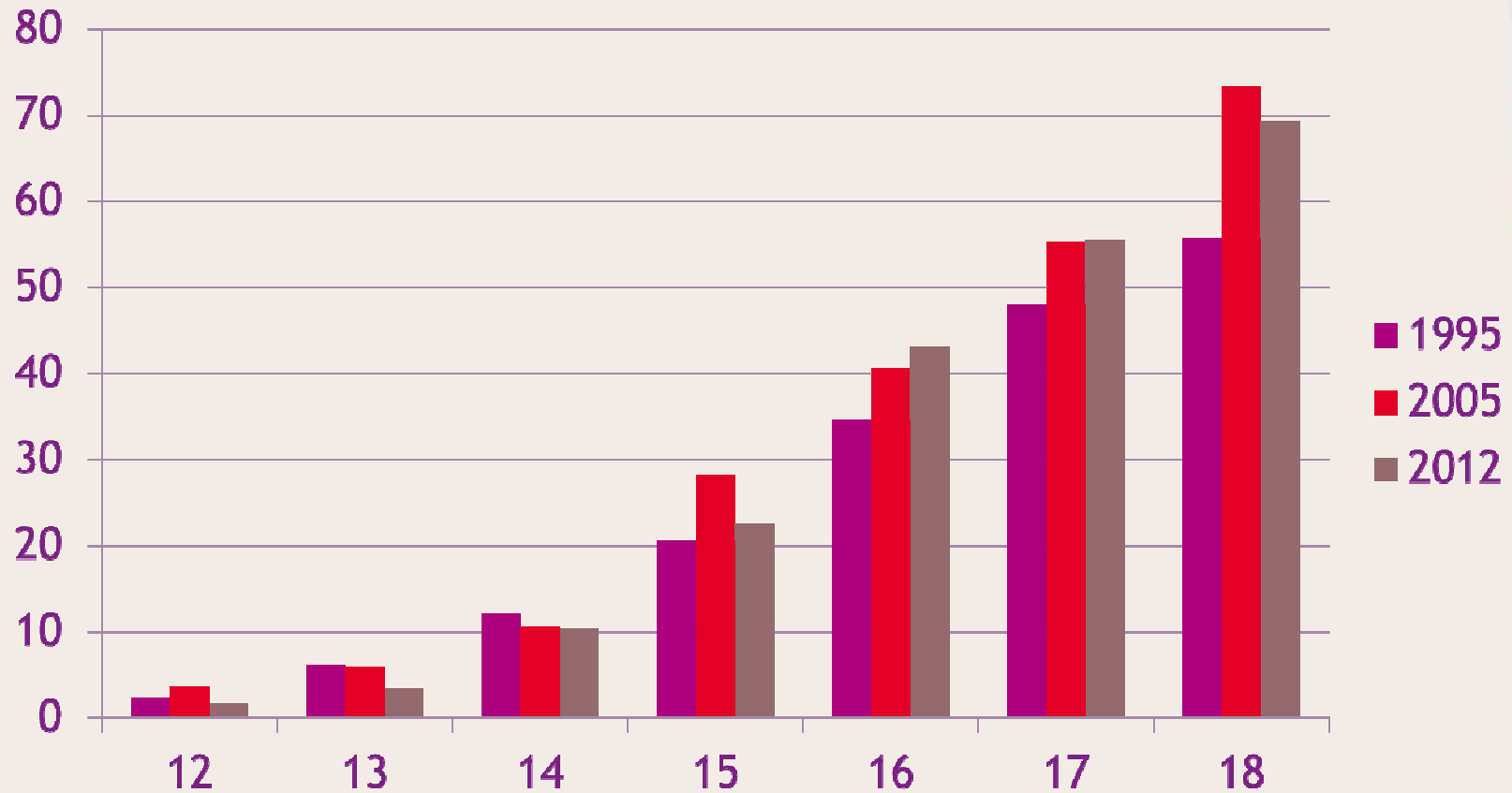
WAAR OF NIET WAAR?

NIET WAAR!

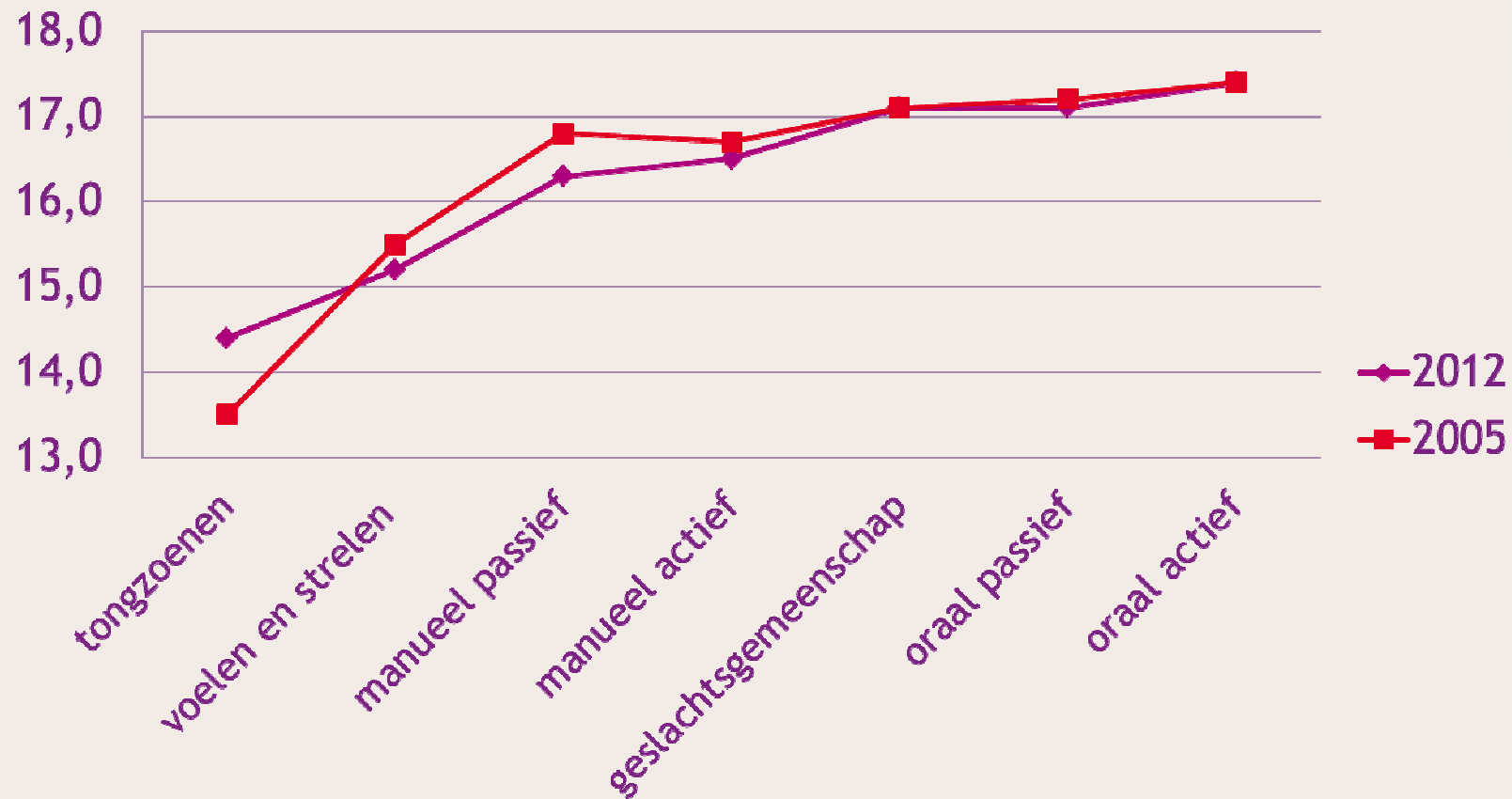
3% van de 12 - 13 jarigen heeft ervaring met geslachtsgemeenschap. Deze groep loopt echter wel meer risico op seksuele grensoverschrijding, soa's en ongeplande zwangerschap. Ze hebben nog relatief weinig kennis over seksualiteit en voortplanting.

Ervaring met geslachtsgemeenschap (%)

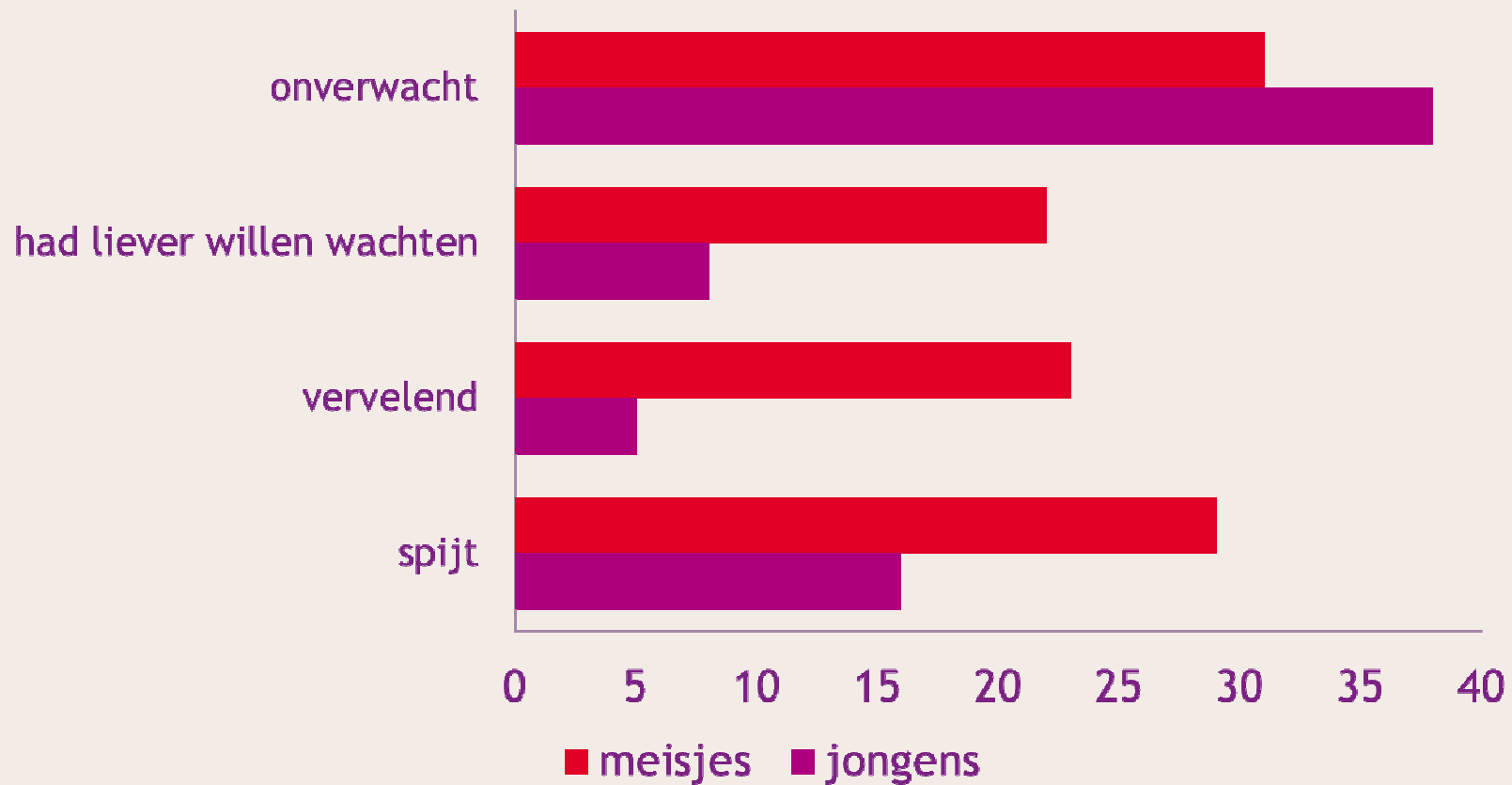
veranderingen in 17 jaar tijd

Seksuele carrière (mediane leeftijden)

Beleving eerste keer seks

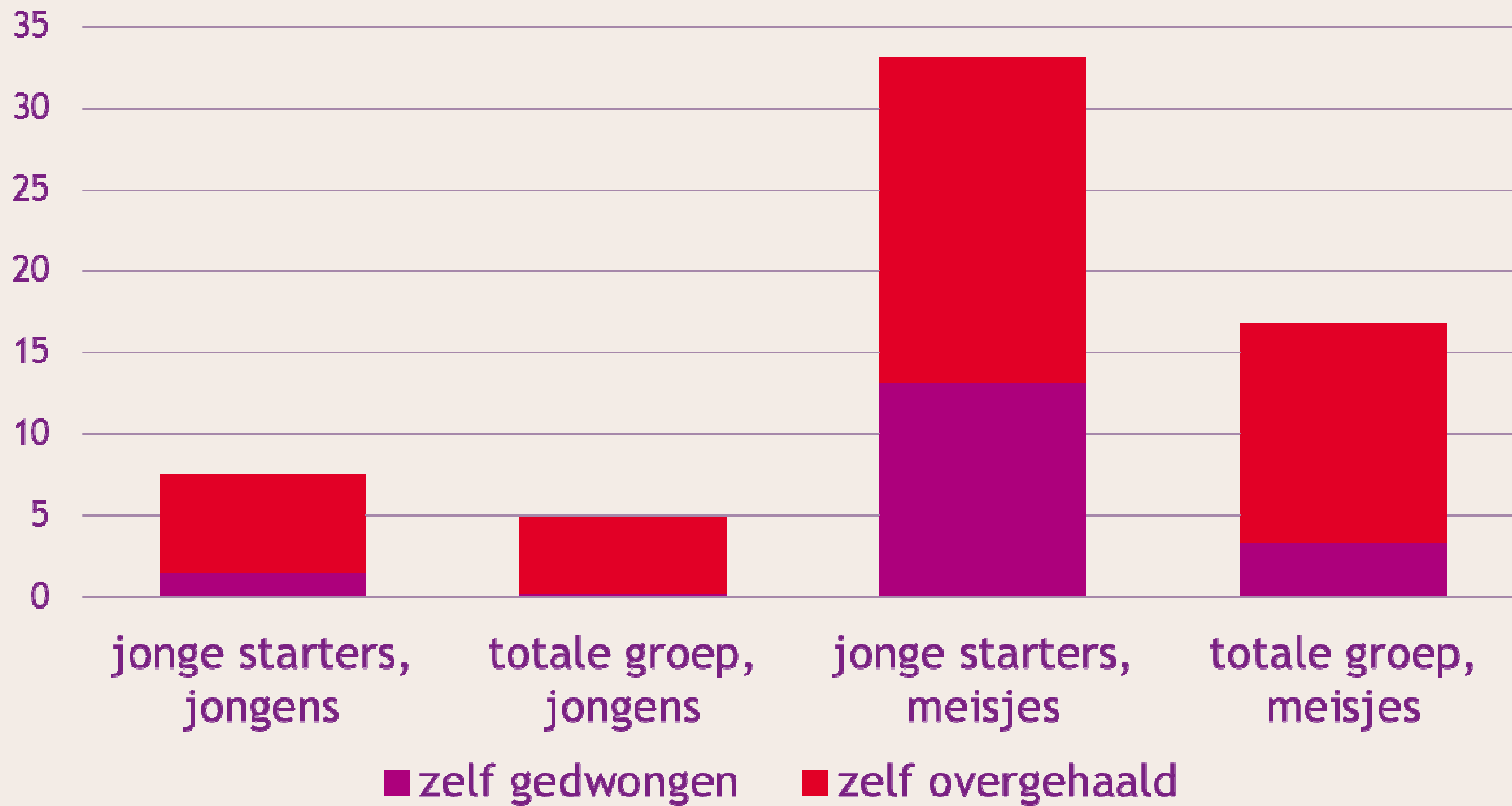

Seksuele grensoverschrijding hoog

De Graaf e.a. Seks onder je 25ste, 2012

Grensoverschrijding bij de eerste keer (%)

Situatie:

“Een meisje van 13 jaar is seksueel actief”

GROEN, ORANJE, ROOD, ZWART?

.. bij seksueel actief meisje (13):

Een klein percentage van de jongeren (12 - 14) heeft **ervaring met geslachtsgemeenschap**. De jonge starters lopen **meer risico** op soa, hiv, pijn bij het vrijen, zwangerschap en seksuele dwang en zijn minder goed voorbereid op seksuele contacten.

- JGZ geeft betrouwbare informatie over vrijen, voortplanting, soa, zwangerschap, door middel van websites (www.sense.info) en foldermateriaal.
- Doorverwijzen naar: **Sense of huisarts** voor extra ondersteuning als er sprake van soa, ongewenste zwangerschap, seksuele dwang, pijn bij het vrijen, problemen met genieten van seks of te snel klaarkomen.

Praktijktoets: determinanten bij gebruik, toepasbaarheid en verbeterpunten richtlijn SO

- Start vragenlijst na instructie (35 JGZ)
- Eindvragenlijst (27 JGZ)
- Logboeken (135 registratieformulieren / cases)
- Interviews (2 focusgroepen) JGZ
- Interviews 4 managers

Uitkomsten praktijktoets

Meerwaarde richtlijn:

70% -85% grote houvast en voldoening voor dagelijks werk

85% adviezen hebben grote meerwaarde voor kinderen

90% van mening dat richtlijn bijdraagt aan betere begeleiding en signalering

80% zien dit ook als taak van JGZ

Verbeterpunten:

Digitale zoekfunctie

Aandacht voor diversiteit

Om te adviseren meer informatie nodig

Werken met richtlijn kost ook extra tijd

Aanvullende informatie rondom aantal onderwerpen

Tips gespreksvoering

Opbouw richtlijn seksuele ontwikkeling 0-19 jaar, samenvatting en matrix

- Kader en definities
- Seksuele ontwikkeling 0- 19 jaar (gefaseerd)
Lichamelijk, seksueel gedrag, seksuele gevoelens, genderidentiteit, seksuele oriëntatie (en adviezen)
- Praktische vertaalslag gericht op functies JGZ
- Interventies en materialen
- Determinanten, risico- en beschermende factoren
- Juridische kaders
- Beleidsaanbevelingen

Follow up:

- RAC positieve beoordeling januari 2014
- NCJ: ontsluiting richtlijn SO via website en JGZ org.
- Elearning in ontwikkeling met toets
- 2 regionale scholingen in najaar (implementatie-coördinatoren)
- Regionale studiedagen JGZ en bijscholing
- Vanaf 2015 moet JGZ met richtlijn gaan werken
- 2017 update

Stelling:

De JGZ moet in elk contactmoment met een kind aan ouder of jongere proactief vragen naar de seksuele ontwikkeling.

EENS

ONEENS

Overige projecten/materialen

- Flyers seksuele ontwikkeling 0-6/0-19 jaar
- Pubergidsen/folder Just boys/girls
- Voorleesboeken
- Folders voor ouders/jongeren
- Websites voor ouders (uwkindenseks.nl)
- Websites voor jongeren (Sense.info)

RutgersWPF

Afsluiting

Websites en contact

www.rutgerswpcf.nl

www.seksualiteit.nl

www.sense.info

www.seksuelevorming.nl

I.vandervlugt@rutgerswpcf.nl